

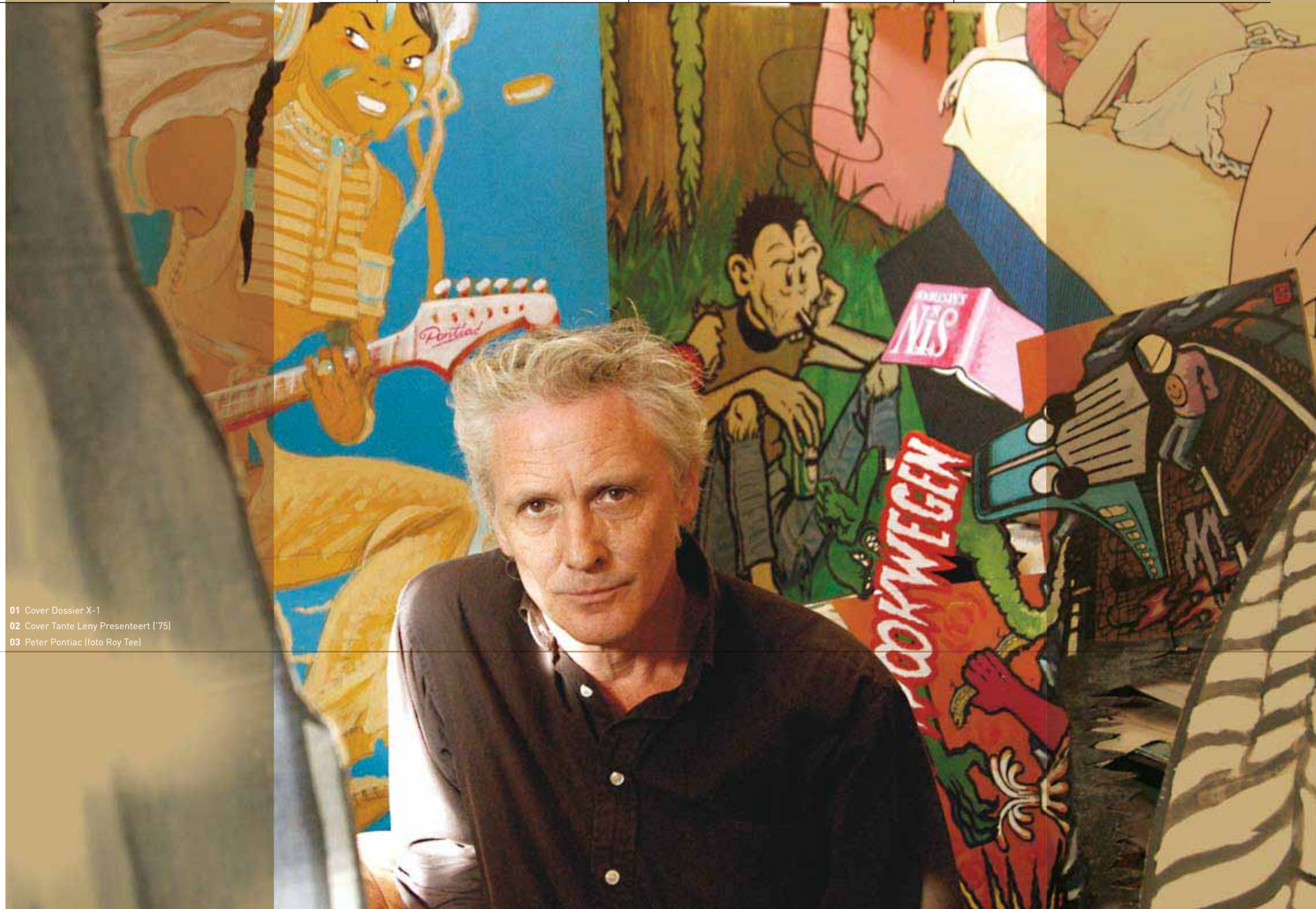
De koning van de undergroundstrip in Nederland wordt hij wel eens genoemd. Illustrator/tekenaar/ontwerper Peter Pontiac is een autodidact die al vanaf het begin zijn inspiratie haalt uit het leven. Een leven dat, vooral in de jaren zestig, zeventig en tachtig, in het teken stond van seks, drugs & rock'n'roll. En heel veel creativiteit. Portret van een homo ludens met een bovenmatig tekentalent.

De dromen en demonen van Peter Pontiac

Verscholen in onooglijke nieuwbouw voltrekt zich een kleurrijk tafereel aan weerszijden van betonnen gangen en trappen. Hier is voor kinderen en jongeren van geest het walhalla van de beeldroman gehuisvest: het Stripmuseum Groningen. Op de bovenste verdieping is nog tot en met maart 2005 een overzichtstentoonstelling te zien van Peter Pontiac, de ongekroonde koning van de Nederlandse undergroundstrip. Het is de ingedikte versie van het retrospectief dat vorige zomer tijdens de Stripdagen in Haarlem aan hem werd gewijd en dat alle thema's van Pontiac's Review omvatte. In dit periodiek in zeven delen is zijn voornamelijk autobiografische werk gepubliceerd, waarvan in Groningen een selectie, gerang-

schikt op thema, is te zien op panelen en in vitrines. In een vitrine bevinden zich diverse drugsparafernalia, zoals een scheermesje op een spiegel, een met pin-up en heroïne-spuut bedrukt T-shirt, vloeitjes en een zilverkleurig doosje, bedoeld om naalden in op te bergen. Daarboven hangt de striprubriek Stof aan de Naald voor het gebruikersblad Mainline en een cover van OOR, niet toevallig het issue dat het thema cocaïne behandelde. Het was Pontiacs eerste cover voor de muziekrant. De drugserelateerde parodie op de Peter Stuyvesant-reclames schoot de desbetreffende sigarettenfabrikant in het verkeerde keelgat, waardoor OOR de oplage moest terughalen. Vervolgens werd een gecensureerde versie getekend en op de cover

01 Cover Dossier X-1
02 Cover Tante Leny Presenteert ('75)
03 Peter Pontiac (foto Roy Tee)

geplaatst; voorwaar geen slechte binnenkomer voor een tekenaar die niet vies is van enige gezonde opruiing. Een andere vitrine toont sociaal-maatschappelijke thema's, waaronder een fles 'Migraine de Mururoa', voorzien van een etiket met de woorden: 'Trop Cru, mis dehors la bouteille par Chirac & cie'. Een 'eet u smakelijk'-kerstkaart met een doodskop – waarvan de beenderen uitlopen in een bestekvorm – die een rijk opgetaste dis draagt, pronkt naast een 'niets-te-etensbord' met op de bodem een afbeelding van een uitgehongerde moeder met kind. Plus wat posters tegen politiek beladen onderwerpen als de doodstraf, genetische manipulatie en het anti-kraakbeleid. Moralistisch? Daar komt Pontiac rond voor uit. Weinig

met hypocrisie overladen onderwerpen zijn veilig voor zijn in vilein sarcasme gedoopte tekenpen. Ook op wat ironischer wijze mag hij graag spotten met het gezag, getuige zijn voor de betaaltelevisie-avant-la-lettre bedoelde 'Mosex remote control', met toetsen voor de tien zonden, waaronder blasfemie, zondagsontheiliging, ouderontering, moord en overspel. Op de expositie is het door Pontiac ontworpen 'moverend' papieren theater te bewonderen, met de aflevering Dag des Oordeels, waarop de tekenaar zelf voor de Opperrechter verschijnt. De videorecorder eronder toont een fragment uit een VPRO-documentaire over Pontiac, waarop het papieren theater, compleet met licht- en geluidseffecten in werking wordt gezet. Een tweetal

04 Songboekcover van The Rolling Stones
05 Kerst met Pontiac

kinderen zit op het ervoor geposteerde bankje ademloos keer op keer naar het bewegend schouwspel te kijken.

Zelfkant

De carrière van autodidactisch tekenaar Peter Pontiac, in 1951 geboren in Beverwijk als Peter J.G. Pollmann, begon midden jaren zeventig vaste vormen aan te nemen. In 1969 debuteerde hij, aangespoord door het werk van de Amerikaanse underground comics-beweging, met de 'Pighead Acidtest' in Modern Papier. Zijn werk, met name beïnvloed door Robert Crumb, Rick Griffin en Will Eisner, werd daarna gepubliceerd in de psychedelische jaren-zestigstrip "Tante Leny presenteert", Hitweek/Aloha, Muziek Express, Muziekrant OOR, Algemeen Dagblad (jarenlang de dagelijkse weermuizen), NRC Handelsblad, Zone 5300, het Spaanse El Vibora en het Amerikaanse Anarchy Comix/Mondo Snarfo. Veel autobiografische elementen, in

een soort mengsel van karikatuur en realisme, zitten in de zeven delen van de Pontiac Review, verschenen bij uitgeverij Oog & Blik. Het laatste deel, getiteld Dossier X-11 ('ikzelf'), geeft een overzicht van zijn eigen leven en werk en is net als alle andere delen overgoten met onnavolgbare Pontiac-details, dubbele bodems en woordspelingen. Voor OOR tekende hij voornamelijk in de jaren tachtig, totdat collega-tekenaar en goede vriend Typex werd gevraagd de fakkel over te nemen. Pontiac betreurt nog steeds het feit dat hij moest stoppen met het illustreren voor dit muziekblad, omdat popmuziek hem na aan het hart ligt. Opgegroeid in de beatnikperiode, meegesleept door de hippietijd en beroerd door punkconcerten in vochtige kraakpanden: rock 'n'roll zit de tekenaar in het bloed. Niet voor niets sieren zijn tekeningen vele covers van songbooks, cd-en platenhoezen, promostickers, het comic-book Lost in The Lowlands en een voor Muziek Express vormgegeven kaartspel. De daarbijbehorende thema's drugs en de zelfkant komen rijkelijk aan bod in uiterst gedetailleerde, vaak met religieuze symboliek doortrokken ontwerpen.

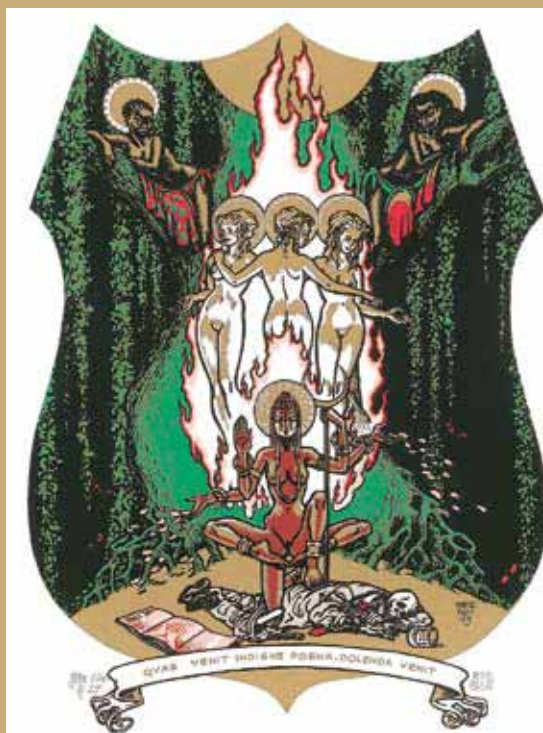
Rock'n'roll, drugs, zelfkant, we geloven het graag. Maar niets verraadt aan de keurige bourgeoisbuurt van Naarden-Bussum dat hier een 'underground seks-drugs- en rock'n'rollartiest' aan het werk is. Het atelier van Peter Pontiac zit discreet verstopt in een soort tweede woning achter de tuin van een huizenblok. De bovenverdieping hiervan herbergt de werkruimte, die eruit ziet alsof hij toebehoort aan een enigszins maniakale tiener: een kakafonie van kleuren, klanken, beplakte wanden, dooie plantjes en papier tot zover het oog reikt.

Front

Pontiac begon al vroeg met tekenen. 'In de eerste klas van de lagere school maakte ik een tekening van Sinterklaas en ik was bijzonder trots op hoe het paard was gelukt. Ik was geen licht in sport, dit was een goede uitlaatklep voor me. Al heb ik nooit echt de beslissing genomen om professioneel tekenaar te worden. Ze maakten op de kunstacademie en Rietveld onbegrijpelijke kunst, vond ik. Ik wilde eigenlijk geen opleiding volgen.'

In 1968/69 vluchtte de zeventienjarige gelukzoeker met een weggelopen rechttersdochter vanuit Haarlem naar een commune in Leiden. Daar logeerde het stel in een kraakpand. 'Bij de bewoners kocht ik psychedelische drugs en hasj, een goed adres. Ze hadden een façade nodig om hun drugsgerelateerde activiteiten doorgang te kunnen laten vinden. Ik fungeerde als dat front en maakte stripboeken en covers voor songbooks, die in headshops werden verkocht. Stones, Dylan, Jefferson Airplane, dat werk. In het kraakpand leefde ik niet van een uitkering. Een anarchist neemt geen geld van de staat aan. Wel van een vriendin die een uitkering genoot, heel hypocriet, ja. Al publiceerde ik in Modern Papier en het undergroundblad Tante Leny Presenteert, na reacties op mijn werk voor de cover van het Stones-songbook.'

Het begrip underground in Nederland is een 'wassen

06

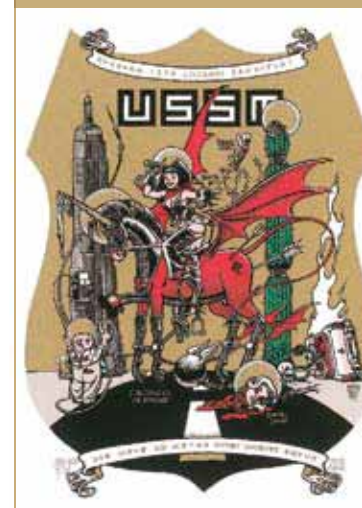
neus', vindt Pontiac: 'De eerste underground comics kwamen uit Amerika en doorbraken de door dr. Wertham, een Amerikaans psychiater, bedachte comics-code, een hetze tegen de fifties comics. Toen werden allerlei bladen, de e-comics (entertainment comics), horror, two-fisted tales et cetera, in de Verenigde Staten verboden. Vervolgens werden de strips ondergronds verspreid. Daarvandaan komt het woord underground comics. In die tijd kreeg in ons land alleen striptekenaar Bernard Holtrop, in Frankrijk heel beroemd, een proces aan zijn broek, omdat hij de koningin als hoer neerzette.'

In Nederland kregen de American comics wel navolging met Tante Leny Presenteert, een op ideële leest geschoeid stripblad met als drijvende kracht de struis dame Leny Zwolve. In 1972 werd Joost Swartes Modern Papier opgenomen in Tante Leny Presenteert, waarvan in totaal 25 nummers, nu alle collector's items, verschenen.

Spookrit

Willem de Ridder zocht contact met Pontiac naar aanleiding van een tekening in een gestencilde headshop-guide, met de vraag of hij wat voor Aloha wilde doen. De Ridder was een van de markantste figuren van de jaren zestig/zeventig in Amsterdam, uitgever van onder meer Aloha (later respectievelijk Witheek en Hitweek) en het avantgardistische blad Suck: 'pornoblad met pretenties', waarin volgens Pontiac 'de seksuele revolutie op een intelligente manier werd gepresenteerd'. Pontiac verzorgde illustratiewerk bij een van zijn artikelen, dat de ouverture vormde van een jarenlange, zeer intensieve samenwerking.

Een samenwerking die hem en zijn toenmalige geliefde in 1978 bracht tot wonen en werken bij De Ridder en diens vriendin in een macrobiotische leefgemeenschap in Italië.

07

Twee jaar lang vertoefde hij er, plakte met zijn vrienden een soort pornoboek voor de Amerikaanse markt in elkaar, en knutselde eindeloos aan een verzameling bewegende kijkdozen, als theaterdecor. 'Ook maakten we elke week hoorspelen', vertelt Pontiac. 'Zoals de avonturen van Prins Wilhelmus en Mussolini, die we al improviserend voor de VPRO-radio in elkaar prutsten. Kwestie van een cassette opsturen en het werd uitgezonden.'

De Ridder en Pontiac organiseerden ooit een spookrit voor de VPRO-luisteraar, een puzzelritalternatief. 'Zaten we in het holst van de nacht midden in de polder met een radiowagen te wachten. En dan doemden er opeens duizenden, van heinde en verre gekomen auto's op.'

Goedgelovig was men wel in de tijd van love & peace en wie dan leeft, die dan zorgt. Met grootste plannen die dikwijls, maar niet altijd uitkwamen. Zo had de Canadees Michel Choquette het plan opgevat om het ultieme boek van de jaren zestig te maken. Zijn netwerk beloofde veel goeds: Fellini, John Lennon, iedereen zou eraan meedoen. Alle Nederlandse tekenaars leverden te goeder trouw een strip in bij de enthousiasteling. Die er vervolgens met alle originelen vandoorging. 'Ach, ik ben in de loop der tijd zoveel tekeningen verloren', schokschoudert Pontiac, terwijl hij uit een wanordelijke hoop boeken, posters en pentekeningen een tijdschrift vist. 'Vroeger moest je je kleurentekeningen uit handen geven en er maar op vertrouwen dat-ie weer in goede orde terugkwamen.'

Niet dat Pontiac nu al zijn werk maakt op of zelfs maar aanlevert per computer. De PC staat thuis stof te vergaren. De naam voor zijn toekomstige website doolt doelloos rond in cyberspace. Het is maar goed dat broer en vormgever Paul Pollmann, die in het bezit is van een eigen

Lees verder op pagina 38

06 - 09 Sacred Pin-Ups [zeefdrukserie '93]
10 Pagina uit Payola ('97): Christus op gitaar en Ruthie op roof

08

09

10

11

studio, Pontiac af en toe te hulp schiet met het inscannen en digitaal aanleveren van zijn werk. Pontiac ziet er de zin wel van in, maar voelt er weinig voor om geheel digitaal te gaan. Daarvoor is hij te zeer een ambachtsman, houdt hij te veel van de geur van inkt, verf en papier. Geef hem een voorraad tekengerei en een aantal cassettebandjes met de nieuwste muziek, en je hoort naast de rock&roll-klanken slechts het ijverig krassen van een pen op een papieren ondergrond. Underground op zolder, het bestaat nog.

Kick

'Ik ben begonnen met heroïne doordat de lsd weinig genoegdoening gaf en vaak bad trips opleverde. Om die nare sfeer te doorbreken, probeerde ik eens opium', herinnert Pontiac zich. 'Vage kennissen, die in een indrukwekkend pand in Den Haag woonden, boden mij tijdens een bad trip eens een spuit van dat spul aan. De ambiance, de spuit uit het foedraaltje: ik vond het een mooi, stijlvol ritueel, dat me in één klap terugbracht op aarde. De illustraties die ik twee jaar lang heb gemaakt voor Muziek Express, zijn verpatst aan dealers om aan geld voor dope te komen. Later heb ik nog regelmatig getekend voor Mainline, een gesubsidieerd blad voor junkies. Vijftien jaar lang, tussen mijn 18de en 33ste ben ik af en aan verslaafd geweest aan heroïne. Toen mijn dochter werd geboren, ben ik definitief opgehouden.'

Die nu 20-jarige dochter Godelinde, een Filmacademie-studente, instrueerde haar vader hoe met een videocamera om te gaan. Het resultaat was enkele weken geleden te zien in Nachkland bij de RVU: de papieren hersenspinsels van Pontiac in een vijf minuten durende clip van Peter Green's "Green Manalishi". 'Ze wilden eerst langskomen, maar daar had ik niet zoveel trek in', zegt de tekenaar. 'Dus heb ik met een bij de Wehkamp gekochte camera mezelf aan het werk gefilmd. Mijn dochter heeft het gemonteerd.'

Uiteenlopende opdrachten komen nog steeds op zijn pad. Via Piet Schreuders van de Poezenkrant werd de tekenaar in contact gebracht met de uitgeverij van de Gouden Boekjes, die hem vroeg een van de drie nieuwe Gouden Boekjes voor kinderen te illustreren. Pontiac maakte de tekeningen bij "De Krantenpoes", geschreven door Nienke Denekamp, die in oktober werd gepresenteerd en bij de Poezenkrant verscheen. Hij illustreerde de NRC-rubrieken en het daaruitvoortkomende boek "De Luchtgitaar" van Roel Bentz van den Berg, en "The 50 years sword", een horrornovelle van Mark Danielevski. Verder maakte hij boekcovers voor onder meer Meindert Talma en Lennart Nijgh, en ontwerpt hij cd-hoezen voor diverse bands. Pontiac verdriet het gebrek aan respons van de laatste jaren in de vaderlandse pers. 'En ik had toch al een burn-out-gevoel', merkt hij op. 'Voor het zesde deel van de Pontiac Review had ik nog een kunstprijs gekregen van de Stad Amsterdam, maar komt zeven jaar later het laatste deel uit, dan wordt er weinig tot niets over geschreven!' Toch wil Pontiac het striptekenen en illustreren in principe

volhouden. Voor commercieel werk voelt hij niet veel. 'Ik ben ooit gevraagd een prent te maken voor de Schiphol-lobby, van 150 bobo's die aan het eten waren... stelletje maffia bij elkaar. Ik vind het een geweldige kick om dan een brief te schrijven, waarbij ik in nette taal voor de eer bedank. Voor Dommelsch Bier kreeg ik in de jaren negentig een klus, waarbij ik ongelooflijk ben genaaid door het reclamebureau, met een veel te lage "fixed fee", terwijl mijn werk, hoorde ik achteraf, een jaar lang op alle culturele festivalletjes van Nederland hing. Dus of ik voor pakweg Unox mijn pen zou laten zingen? Nee, hoor!'

Kraut

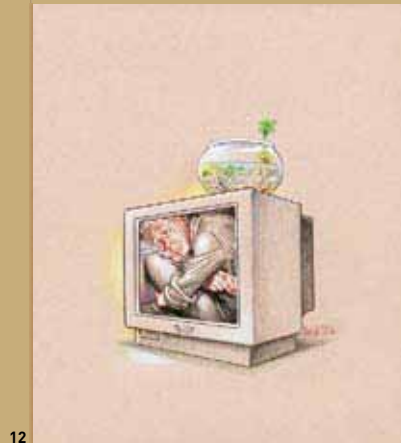
Met de levenswandel van zijn vader, Joost J.A. Pollmann, die in de Tweede Wereldoorlog nazi-sympathieën koesterde en oorlogscorrespondent voor de Duitsers was, heeft hij in een beeldroman op treffende wijze afgerekend. De in briefvorm opgestelde 'biografie' Kraut (Engelse equivalent voor "mof", bargoens voor "ervandoor gaan"), doorspekt met kopieën van foto's, brieven, documenten en knipsels, onderzoekt op persoonlijke, maar door de uitgebreide research ook op bijna wetenschappelijke wijze het leven van zijn collaborerende vader, voor, tijdens en vooral na de oorlog. In 1978 loopt het spoor dood, in de Daaiboobaai op Curaçao, een einde waarvoor Pontiac diverse scenario's schetst. Binnenkort volgt een herdruk met een extra katern van 32 bladzijden nagekomen berichten.

'Thuis was ik altijd kwaad op mijn vader. Knallende ruzies. Boven aan de trap riep ik dan: 'Fascist! Daar was-ie nog trots op ook', zegt Pontiac meesmuilend. 'Mijn pa heeft nooit afstand gedaan van zijn fout-zijn in de oorlog. Hij is na de oorlog veroordeeld tot 4,5 jaar dwangarbeid in een interneringskamp. In Duindorp. Hek eromheen. Een van de eerste opvangplaatsen voor foute Nederlanders. Daar zijn gruwelijke dingen gebeurd. Het was een dubbel gevoel. Toen ik een jaar of 15 was heb ik de op zolder gevonden adelaar met swastika, speldje van de afdeling Kriegsberichter van de SS, als een soort ere-insigne opgespeld, in navolging van The Who, die zich toen ook pop-artig met medailles uitdosten. Het boek heb ik pas in 2000 kunnen maken.'

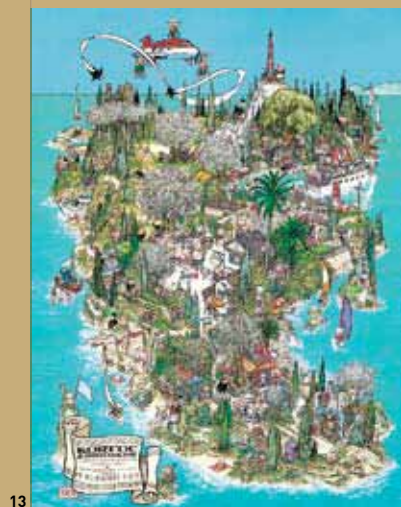
Horror vacui

Voor het gepriegel in de overvolle tekeningen, waar aforismen en symboliek om de voorrang strijden, gebruikte Pontiac vroeger altijd een Rothringpen, later afgewisseld met penseel. Nu werkt hij voornamelijk, ook voor zijn kleurenillustraties, met ordinaire ballpoint. De drukke, psychedelische stijl heeft volgens Pontiac behalve zijn druggebruik (hij is alweer 20 jaar clean), waarbij navelstaren tot kunst wordt verheven, een praktische oorzaak. 'In de pre-computertijd werden covers van bladen met de hand gemaakt, en wegens geldgebrek konden we geen vierkleurendruk betalen. Dus creëerden we met behulp van rasters vier verschillende platen. De extreme drukte van de tekeningen is misschien ook te wijten aan mijn

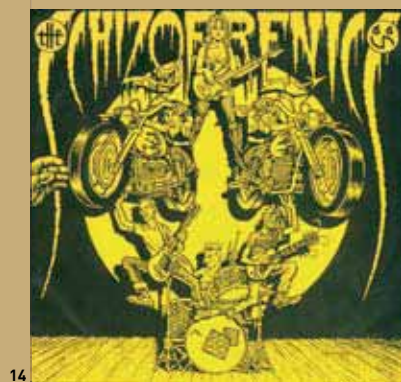
12

13

14

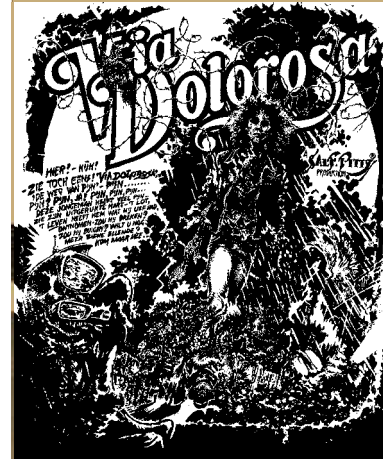
15

'Het begrip underground in Nederland is een wassen neus'

"horror vacui", angst voor de leegte. Uit onzekerheid met-selde ik het papier altijd helemaal vol. Er zit dan altijd wel één virtueuze vondst tussen. Nu is dat minder, al verwerk ik nog steeds veel details in mijn tekeningen. Blijkbaar wil ik de aandacht van een lezer graag vasthouden.' Hoe het tekenproces precies te werk gaat, wil hij wel uitleggen, maar het lijkt een bescheiden beschrijving. 'Als ik teken, heb ik het gevoel dat ik probeer te maken, wat iemand die heel goed zou kunnen tekenen, zou maken. Een soort tweedehandservaring. Ik stel me dan voor: hoe ziet een goede tekening over een bepaald onderwerp eruit? Hoe gaat iemand anders dit oplossen? Bij tekeningen die ik goed gelukt vind, heb ik het gevoel dat ze "net echt" zijn. Dan zie ik iets voor me, wat ik nateken vanuit

mijn geest. Alsof het een soort sport is om het zo goed mogelijk te doen. En als het lukt, is het een triomf.'

In 1997 ontving Peter Pontiac de Stripschapsprijs voor zijn hele oeuvre, in 1998 de tweejaarlijkse Prof.Pi-prijs van de Stad Amsterdamse voor het zesde deel van de Pontiac Review De Pen en het Zwaard, en in 2001 de Stripschapspenning voor de autobiografische brieven-beeldroman 'Kraut'. Ander belangrijk werk van Peter Pontiac naast zijn Pontiac Review is de in 1990 uitgebrachte kraak-/ punkbeeldroman 'Requiem Fortissimo', met de karakteristieke hoofdrolspelers Gigi en Gaga, die recentelijk verscheen in een herziene uitgave.

16

17

18

11 Pontiac on the spot (foto Roy Tee)
12 VPRO-gids cover 2002
13 Korfoe Muizeneland
14 Single-hoesje Schizofrenies
15 - 18 Via Dolorosa (uit Gummi, '77)